

UDK 323.1 (497.5=163.41)(091)
Stručni članak

Stjepan Matković
(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

GLEDIŠTE NAPOLEONA ŠPUN-STRIŽIĆA O SRPSTVU U SLAVONIJI

Autor donosi članak Napoleona Špun-Strižića, poznatog profesora prava i državnog odvjetnika, u kojemu se kritički osvrće na pojavu srpske nacionalne ideje u Slavoniji. Članak nije poznat u hrvatskoj historiografiji. U članku se raspravlja o povijesnom i državnopravnom odnosu Srba u Slavoniji prema Hrvatskoj, srpskoj nacionalnoj ideji i pitanju njezine usklađenosti s legitimnim načelima državnog prava te ideji jugoslavenstva.

U rukopisnom gradivu koje je smješteno u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu nalazi se dokument Napoleona Špun-Strižića pod naslovom *Srbstvo u Slavoniji*.¹ Na margini prve stranice upisano je olovkom: "Pazi: Ovo je - osobito pod konac – očito inspirirano ili pače napisano po želji I. M.-a. To je politički credo (osobito pod konac članka) I. M.-a i opravdanje cijele njegove dalekovidne politike, počevši od god. 1860. dalje (16. II. 1948. Dr. Brlić)". S obzirom na političke okolnosti možemo sa sigurnošću utvrditi da spomenuti inicijali sadrže ime bana Ivana Mažuranića, za čije vladavine je Špun-Strižić obavljao visoke i odgovorne dužnosti. Važno je istaknuti da je banu bio i zet. Naime, oženio je Mariju Mažuranić, kćer bana pučanina s kojom je podigao brojnu obitelj. Članak nije datiran, ali se može pretpostavljati da potiče iz 1860-ih godina. Do sada nije bilo poznato da se Špun-Strižić kritički upuštao u pitanja nacionalne ideologije.

Napoleon Špun-Strižić bio je vrlo ugledna osoba svoga doba (Kaptol, 26. srpnja 1839. – Bencetić-dvor, 12. kolovoza 1913.).² Studirao je pravo u Pragu, gdje se uz uspješno studiranje s određenim odjecima bavio i pisanjem

¹ Dokument se nalazi pohranjen pod oznakom R 5863. Pisan je rukom. Izvorni tekst je u potpunosti poštivan. Svi pojmovi i sintagme koje su u izvornom tekstu podvučene na identičan način su prenesene i u ovaj članak.

² Najviše biografskih podataka o N. Špun-Strižiću nude nekrolozi. Na prvome mjestu se ističe nekrolog "†Dr. Napoleon pl. Špun-Strižić" u: *Mjesečnik Pravnčkog društva*, (Zagreb, 1913), 970-972. Kad je riječ o historiografskom pristupu njegovom stručnom opusu na području prava vrijedno je spomenuti doktorsku dizertaciju Dalibora Čepula *Ustavne i političko-upravne zakonodavne reforme u Hrvatskoj u razoblju banovanja Ivana Mažuranića (ustrojstvo vlasti i građanske slobode i prava)* koja je obranjena 1998. na Pravnom fakultetu u Zagrebu. U njoj se na više mjesta obrađuju i interpretiraju saborske rasprave u kojima je Špun-Strižić aktivno sudjelovao na strani Mažuranićeve vlade.

literature. Nakon povratka u domovinu, kad je već došlo do obnove ustavnog života, imenovan je 1861. za podbilježnika požeške županije. Već sljedeće godine postavljen je za perovodnog pristava kod kr. dvorske kancelarije u Beču. U njegovom životopisu zabilježeno je da je 1867. postao vijećnikom Sudbenog stola u Križevcu, a zatim je bio premješten u Zagreb gdje je postavljen za državnog odvjetnika, vjerojatno na prijedlog utjecajnog Ivana Mažuranića.³ Istodobno je preuzeo katedru za kazneno pravo na zagrebačkoj Pravoslavnoj akademiji, koja je uskoro postala dijelom novopodignutog Kraljevskog Sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu.⁴

Na političkom području afirmirao se izborom za narodnog zastupnika u kotaru Pleternica. S političko-stranačkog aspekta slijedio je program narodnjaka, ali se nije isticao u djelovanju Narodne stranke. Javnost ga je prije svega doživjela kao pravnog stručnjaka. U vezi sa saborskom djelatnošću izradio je dva važna rada "Izvješće o zakonskoj osnovi glede ravnopravnosti Izraelićana" i "O ravnopravnosti evangelika" kojima je dao svoj doprinos u kreiranju postnagodbene zakonodavstva i izgradnji modernog hrvatskog društva. Zakonom o ravnopravnosti Židova kodificiran je ravnopravan odnos Židova s ostalim zakonom priznatim vjeroispovijestima u pogledu slobodnog ispovijedanje vjere te uživanja političkih i građanskih prava. Na području kaznenog prava izradio je zakonsku osnovu o ukinuću okova, uvjetnom dopustu kažnjnika i uvođenju novoga kaznenog postupka. Izbore 1874. proveo je u uspješnoj borbi za osvajanje valpovačkog izbornog kotara. Međutim, novi zakon nalagao je da suci ne mogu biti istodobno i narodni zastupnici u Saboru po načelu diobe sudstva od uprave tako da se povukao iz parlamentarnih klupa i više se uopće nije kandidirao na saborskim izborima. Ogromnu zaslugu za razvoj istraživanja prava stekao je zalaganjem u osnivanju Pravničkog društva, koje je pokrenulo ugledan stručni časopis *Mjesečnik*. Uz to, pripomogao je podizanju pučkoga školstva na višu razinu i davao potporu učiteljstvu u Hrvatskom pedagoško-književnom zboru.

Odlukom kralja iz 1878. namijenjena mu je nova uloga, koja je bila povezana s austro-ugarskim zauzećem Bosne i njezinom integracijom u novi sustav pravnih vrijednosti. Tu je zadaću spremno prihvatio dodjelom u aparat generala Josipa baruna Filipovića, nadajući se da će moći pridonijeti ne samo uspostavi pravne države po modelu zapadnih zemalja, nego da će sudjelovati i u patriotskoj zadaći ujedinjenja svih hrvatskih zemalja pod krunom legitimno izabrane habsburške dinastije. Zbog loma noge morao je brzo

³ Usp. Ivan Mažuranić, *Izabrani politički spisi*, ur. Dragutin Pavličević, (Zagreb, 1999), 36.

⁴ U poznijem dijelu Špun-Stričeve profesorske karijere zabilježena je jedna primjedba na njegove profesionalne aktivnosti. Iso Kršnjavi, odjelni predstojnik za bogoštovlje i nastavu, nije ga želio predložiti za člana ispitne komisije na Pravnom fakultetu jer je „za njegova predsjednikovanja ispitna komisija sveza razinu zahtjeva na nulu“ čime je povrijedio nužnost provedbe strogih ispita. Usp. Iso Kršnjavi, *Zapisci: Iza kulisa hrvatske politike*, knj. 1 (Zagreb, 1986), 40-41.

napustiti Bosnu i vratiti se u Zagreb.⁵ Nakon povratka u Bansku Hrvatsku na osobni je zahtjev bio lišen službe državnog nadodvjetnika i stavljen je na raspolaganje gremiju banskoga stola. Konačno, karijeru je okrunio izborom za suca kr. Stola sedmorice. U to je vrijeme ostavio dubok trag u uređenju kolonija u požeškoj i virovitičkoj županiji. Jedna kolonija u pakračkom kotaru prozvana je po njemu Štrižićevac.

Tekst koji donosimo jedan je od priloga o razmišljanju hrvatskih intelektualaca i pripadnika društvene elite u drugoj polovici 19. stoljeća u pogledu nacionalnog pitanja. Špun-Strižić pokušao je objasniti pojavu i razvoj srpske nacionalne ideje na području hrvatske države, osobito na prostoru Slavonije u kojoj je najbolje poznao prilike. Njegovo je gledište da je srpstvo nova, moderna pojava koja svojom ekskluzivnošću nastoji ostvariti vlastite ciljeve na račun Hrvata, ali i potpuno obezvrijediti pomirujuće ideje južnoslavenske uzajamnosti. Na prvo mjesto autor je teksta stavio pitanje političkih implikacija srpskih težnji. U ponašanju srpskih političara, koji su se kako stoji u članku prvi put okupili u “političnoj stranci srpskoj”, što navodi na zaključak da do tada slavonski Srbi nisu imali svoju političku organizaciju, Špun-Strižić je jasno uočavao problem teritorijalnih aspiracija koje su odraz želje za srpskim nacionalnim ujedinjenjem. Da bi uvjerljivo odbacio takva gledišta, istaknuo je da je poznavanje prava glavni argument u presjecanju sporova. Osobito je tu važno njegovo shvaćanje države i prava koje je razumljivo samo u kontekstu sustava određenih pravila. U tom smislu Špun-Strižić jasno ukazuje da se pojmovi države i prava nužno moraju promatrati u historijskom razvoju. Tu on jasno izlaže da je jedino moguće promatrati “našu domovinu” Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju s gledišta njezine državno-pravne prošlosti koja stvarno zrcali hrvatski državno-pravni identitet.

U Špun-Strižićevom tekstu zamjetno je isticanje prodora srpske nacionalne ideje na područje Slavonije. Ukazuje na pokušaje minorne skupine “Srba katoličke vjere” da aktivnošću pridonesu srbiziranju Slavonije. S obzirom da ne elaborira pojavu srbokatoličke zajednice možemo zaključiti da ni onda kada se ona pojavila nije bila relevantna i da je u pitanju vjerskog načela bilo nemoguće trajno spojiti srpsku nacionalnu ideju s katoličanstvom. I ovdje Špun-Strižić naglašava argumente povijesti i državnoga prava kako bi otklonio srpsko svojatanje Slavonije. Za njega je nepobitna činjenica da Srbi počinju stvarati svoja homogenizirana naselja u Slavoniji krajem 17. stoljeća. Jasno je da ne polazi od negacije postojanja Srba i nema ništa protiv da oni ističu svoj poseban narodni identitet ili se pozivaju na svoje etničke korijene. Međutim, on smatra da time nisu dobili pravo na ukidanje legitimiteta Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i s time izvršiti njezinu teritorijalnu dezintegraciju. Ovdje, Špun-Strižić ubacuje sintagmu “slavonsko-srpske” politike koju ocjenjuje osobito štetnom. Na temelju teksta može se interpretirati da je štetnost očitovana u namjeri sla-

⁵ Usp. bilješku 3, str. 151, bilješka 6.

vonskih Srba da se priključe Vojvodini, dakle Srbima u Ugarskoj, kojima bi zajedno bio otvoren put da dođu do nekih obilježja vlastite državnosti: narodna kompaktnost, prevlast srpskog jezika, ćiriličnog pisma i srpskog imena te uspostava javnopolitičkih organizacija sa širokim ovlastima. Prema tome bi novoosnovani srpski teritorij bio utemeljen na značajnom dijelu hrvatskog državnog prostora i bio bi odskočna daska za budući razvoj srpstva u sklopu Habsburške monarhije. Time se može uočiti da Špun-Strižić ne vidi mogućnosti razvoja neke slavonske regionalne ideje koja bi ometala procese hrvatske nacionalne integracije nakon povratka ustavnog stanja u Monarhiji.⁶ Isključivi problem u Slavoniji, odnosno njezinom odnosu prema Kraljevini Hrvatskoj, nalazio se u pokušajima slavonskih Srba da otrgnu “jedan dio” Slavonije i da pod krinkom “slavonstva” dezintegričaju postojeću političku zajednicu.

Vrlo je poticajno za razmišljanje i Špun-Strižićev način korištenja ideje “jugoslavenstva”. Taj se pojam javlja sedam puta u ovome tekstu. Špun-Strižić u njemu vidi prije svega zemljopisni zajednički nazivnik kojime se povezuju srodni narodi, ovdje nazvani “plemenima”. U svojem razlaganju on je na određeni način smatra nasljednicom bivše ilirske ideje, koju su na području Kraljevine Hrvatske iskovali i promovirali hrvatski intelektualci. Istodobno, Špun-Strižić je, kad uspoređuje s iliristvom, predviđao različitu sudbinu “jugoslavenstva”. Držao je da oba ideološka obrasca nemaju potrebnu vitalnost za oživljavanje i brzo ukorijenjenje u društvima, odnosno nacionalnim zajednicama na područjima srednje i jugoistočne Europe. To imaginarno “jugoslavenstvo” naročito je bilo neprihvatljivo Srbima koji u prepodrodnom razdoblju nisu htjeli uzeti u obzir ponude o odricanju vlastitog imena u ime neutralnog nazivlja. S druge strane, Špun-Strižić vjerovao je da u dužem vremenskom razdoblju “jugoslavenstvo” može donijeti plodove koji bi bili na korist čitavom “slavenskom Jugu”. Ovdje je važno naglasiti njegovo gledište o snazi hrvatske prosvjete i kulture koja ima biti glavna promicateljica “jugoslavenstva”. Konačno, Špun-Strižić zaključuje svoj tekst jednom osudom iz koje je vidljivo da njegovo shvaćanje “jugoslavenstva” ne pretpostavlja eliminaciju hrvatske državopravne i nacionalne individualnosti, čime možemo vjerovati u njegovu zamisao o interakciji dvaju ideja: a) hrvatske, koja je po svojoj državopravnoj tradiciji i nacionalnom samoodređenju glavna odrednica za uređenje javnog života u Kraljevini Hrvatskoj i b) “jugoslavenške” koja nema nacionalni sadržaj, nego služi za premoštavanje problema među narodima u jugoistočnim dijelima Habsburške monarhije, pri čemu se očekuje da se kulturnom politikom omogući veći opseg uzajamne suradnje.

Podsjetimo na kraju da je Špun-Strižić vjerno slijedio politiku svoga tasta, bana Mažuranića, koji je upravo tijekom svoga banovanja uređivao pojedine odnose sa srpskom etničkom skupinom u Banskoj Hrvatskoj.

⁶ O povijesnom problemu razvoja regionalnog slavonstva usp. članak Iskre Iveljić, “O nekim vidovima slavonstva u časopisu ‘Slavonac’”, *Historijski zbornik*, XL(1), (Zagreb, 1987), 139-156.

Srbstvo u Slavoniji.

Kavga između Srbstva i Hrvatstva bila je podugo vrijeme nevinna i bezazlena, kraj svega jogunluka i obiesti, s kojom su ju izvodili pojedini Srbi i Hrvati. Prepirali su se, pravo uzevši, samo pisci, govore li žitelji ovel one zemlje na slavenskom jugu srbski ili hrvatski, ili uprav: govore li ćirilicom ili latinicom, jer ove dvie vrsti pisma bijahu uz abstraktne teorije o imenu jedinim realnim predmetom junačke borbe.

Hrvati, budući uvijek apostoli “sloge”, ovoga pojma, koji je, dok nejma, kao što onda nebijaše, među strankami izvjestna i izrečena programa, prazna rieč kaogod n. pr. “plavo nebo” – Hrvati rekoš preuzeše konačno ulogu posrednikah.

U ime bolje budućnosti našega naroda stadoše se mnogi vrstni rodoljubi hrvatski odricati svojega imena, pa grliti sva srodna plemena u ideji Jugoslavenstva. No ideja Jugoslavenstva gotova je uroditi istim plodom kao i nekadašnje Ilirstvo, čim joj se pripusti drugo znamenovanje izim naprosto zemljopisnoga. Ona naime *odtudjuje od Hrvatstva* narod naš živući izvan specifične kraljevine hrvatske, jer Jugoslavenstvo nejma – bar do vrlo daleke budućnosti – životne jezgre u sebi.

Srbi i proti Jugoslavenstvu naperiše svoje Srbstvo, a mnogi, naročito mnogi mladići, u Slavoniji – govorit ću ovdje samo o Slavoniji – puni pjesničke zanešenosti za “slogom”, a neimajući i onako od kuće narodna genetična imena, voliše pristati uz živo Srbstvo, nakićeno još i nimbom o Dušanovu carstvu itd., nego li uz mrtvo, u mašti stvoreno Jugoslavenstvo.

Tako postadoše u ime njeke neizvjestne, neimajuće predmeta “sloge” u Slavoniji Srbi, s pridjevkom “katoličke vjere” – kano da tim pridjevkom htjedoš naznačiti da nisu baš oni “pravi” ili “ovejani” Srbi.

Moram primjetiti, da nevjerujem, da ima – osim možda dvojice, trojice – izboraženih Slavonacah, koji bi Slavonce *zato* zvali Srbi, jer su tobož *uvjereni*, da u *Slavoniji od starine Srbi* stanuju. Bjelodano svjedočanstvo svih znamenitih povjestničarah, tvrdećih da je zemlju među Savom i Dravom posjeo narod plemena hrvatskoga odveć pobija onakvo “*uvjerenje*” – ili bolje rekuć “*vjerovanje*”.

A naseobine srbske došavše glavno poslje izгона Turakah g. 1690. u Slavoniju, jamačno nebijahu tako znamenite, da bi uz nje mogao, ili čak morao, stari narod u Slavoniji izgubiti svoj izvorni kvalitet narodopisni.

Srbi “kat.vjere” pisahu u srbske časopise i novine članke ćirilicom – i ta ćirilica bijaše jedini znak njihova života i obstanka.

Praktične, politične važnosti ovi “Srbi” nisu imali, jer u našoj zemlji za onda nije ni bilo pravoga života političnoga i izraženih političnih težnjah.

Al povratak života ustavnoga u našoj zemlji presieče ono bezazleno i dangubno gradjenje kulah po zraku. Naša domovina stupi na *realan temelj*

svoje državnopravne prošlosti. Većina onih “Srbaljah” uvidje, da se tu više neradi o fantastičnih kombinacijah, te prigriše svojski trojednu kraljevinu, svoju prastaru *hrvatsku* domovinu, s kojom su nerazdruživo spojena prava, što su nam djedovi ostavili kano svetu baštinu i kano temelj budućega blagostanja.

No pojedini “Srbi kat. vjere” tvrdokorno se pridržuju svojega abstraktnim mudrovanjem stvorena Srbstva koje je sada i *praktičnim* postalo, jer tko se iole bavi s narodnim stvarmi, uvidio je, da sada ima u našoj zemlji *politična stranka srbska*. Ove stranke se nekogji pridržuju bezazleno a drugi baš hotimice – *znajući kamo vodi*.

Ja štujem i ljubim junački narod srbski u zemljah, koje su po pravu i poviestnici srbske, a nemarim neke se i u trojednoj kraljevini zove Srbinom, tko u tom imenu zadovoljstva nalazi, no ovdje ću sasvim po savjesti izreći svoje misli o *srbskoj politici* u Slavoniji.

Ova slavonsko-srbska politika opasna je po sám naš narod živući u Slavoniji, opasna je po trojednu kraljevinu i napokon po cijelo Jugoslavenstvo.

Temelj hrvatske politike bijaše te je i sada *legitimitet – pravo*. S ovoga temelja niti su nam otci ikada uzmaknuli, nit ćemo uzmaknuti mi. Jer kao što je pojam *práva* čvrst i snažan, da ga i najbezobzirnija sila nemože uništiti ako ga na vrieme i potlači: tako je i naša domovina, ma i još manja bila po prostoru zemlje i broju žiteljah kriepka i čestita dok joj uzčuvamo temelj – njeno *právo*.

Ovaj naš legitimitet nemože i nesmije dakako biti našem narodu veriga, koja mu priče da se prirodno i slobodno razvija i usavršuje. Pače filozofični pojam práva sám ište da se právo razvija i napreduje sa narodom zajedno, jer právo je za život, a napredak i usavršenje je svrha života. S toga tako dugo ne smijemo nipošto dobrovoljno pripustiti, da nam se vriedja legitimitet, dok god se neuvjerimo, da je promjena nužna rad razvitka narodnjega.

Prvi uvjet našega legitimiteta je *cielokupnost trojedne kraljevine*.

Proti njoj pako idu težnje slavonsko-srbske politike. Bilo bi uprav smiešno, da stanem to obširno dokazivati. Komu su poznati zaključci karlovačkoga kongesa od god. 1861. o odstupanju sriemske županije i varadinske regimente za Vojvodinu, te tko uzme na um da slavonski Srbi te zaključke podupiru – tomu netreba više razglabanja o namjeri tih slavonskih Srbaljah.

Nitko neželi srdačnije od mene Srbom u Ugarskoj dosegnuće njihovih željah, no reći moram dabi naš narod u nerazboritoj zanešenosti nadržó sám svoje temeljno právo, odstupiv samo pedalj zemlje za Vojvodinu.

A tko jamči našem narodu kad si dobrovoljno sam iole podruje polje izpod noguh da neće za koje doba udariti talasi, koji će mu i proti njegovoj volji izrovati gotovo bezdno?

Osim toga bi oštećen bio i sám puk živući u zemlji, koju su slavonski Srbi za Vojvodinu namienili i koju će još možda zaželiti, jer po ma kako

povoljnoj kombinaciji neće zemlja odciepljena od trojedne kraljevine naći onih garancijah za svoj državopravni život, koje mu pruža čvsti vjekovî posvećeni legitimitet trojedne kraljevine.

Cjelokupnost naše zemlje silno se vriedja i onim *zaključkom karlovačkoga kongresa*,⁷ gdje se ustavljuje, da vojvodu biraju osim drugih i Srbi u trojednoj kraljevini. (Ovdje se razumievaju samo *pravi* Srbi, a ne Srbi kat. vjere; u obće kongres ko da zaboravlja braću kat. vjere.) Svako državopravno tielo u današnje doba označuje *solidarnost* pravah i dužnostih, čim ona prestane, mora se i sveza izmedju pojedinih sugradjanah sve više i više razriešivati. To je sasvim prirodno. Da se onaj zaključak kongresa oživotvori, nastali bi Slavoncem iztočne vjere ini politični interesi nego li katolikom. Ova različitost prako vodi k razvratu i oslabljenju zemlje. – Osim toga se sasvim neslaže s duhom vremena, da se politična prava jednoj te istoj zemlji po *vjerozakonu* diele. A u našoj zemlji nemože to ni po pozitivnom právu biti, jer je u nas izrečena jednakost svih vjerozakonah.

Vidimo dakle, da slavonsko srbska politika ide stranom na fisično odtrgnuće jednoga diela Slavonije a stranom na unutarnji razvrat izmedju žiteljah Slavonije u obće. Mislim da nejma u Slavoniji razborita rodoljuba, koji (bi) (op. S.M.) mogao pristati uz takove težnje.

Politika slav. Srbaljah očevidno smiera na oslabljenje ciele trojedne kraljevine. Jer ubijajuć u Slavoniji ljubav k Hrvatstvu i izmišljajuć tamošnjemu puku interese, koji tobož zahtievaju, da se od Hrvatah odtudjiju, podkapaju ovi ljudi nutarnju snagu i vanjski ugled domovini svojo. Zasliepljeni što osobnimi strastmi, što bezumnom taštinom, dase mogu zvati tobož diktatorî kraljevine Slavonije, zagrnuše u crn grieh za koji bi jih potomstvo klelo – kad bi griešne težnje svoje djelom učiniti mogli. Al narod naš pokazao je u svako odlično doba krasnu samosviest, dostojnu djedovah svojih, pa će ju pokazati i proti rovarstvu onih zlobnikah.

Neprijatelji našega naroda svagda su uvidjali, da je oslabljenje sveza izmedju pojedinih zemaljah trojedne kraljevine najsigurnije sredstvo, da svemu narodu polome krila. Dosada je svagda narod naš ove svoje krive proroke odbio od sebe kao spasitelj onoga djavla, koji mu je široke kraljevine obećavao, ako se povede za njim. A nejma dvojbe da ćenaš narod i odsele vieran ostati načelu razbora i istine.

Il da se ciepamo, i onako malobrojni, na malene hrpice, od kojih se nijedna neće moći oprieti lakomim požudam protivnikah naših? Da se sbilja odciepi Slavonija od Hrvatske, sigurno bi se za koje doba opet našle obie zemlje u zajednici – kano *dva pliena* tudjinska!

Da propanemo zajedno, propali bismo kani vitežki narod, koji je neponižen skućila presila tudja, pa bismo boljom sgodom opet oživjeli. No ako *razciepljeni* propanemo, nikada više se oporaviti neće, jer smo izgubili narodno poštenje svoje, iznevjeriv se uspomeni i baštini djedovah svojih!

⁷ Olovkom nadopisano: Vidi arhiv baruna Živkovića u gradskom povijesnom arhivu Zagreb.

Snažna, celokupna i politično složna trojedna kraljevina od pričke je potrebe i za *daleku budućnost*, kad bi možda *vrieme došlo*, da *svi Slaveni na jugu stupe u zajednicu*.⁸ Jer *politično blagostanje* glavni je uvjet za napredak u svakom drugom obziru. Dok je trojedna kraljevina u politici snažna, dok uzčuva svoj državopravni temelj, na kojem *stoji*, napredovat će i narod naš u prosvjeti i u materijalnom bogatstvu. Kratko vrieme, odkad je starohrvatski ustav oživjeo, zamišljeni i započeti su u našoj razmierno malenoj zemlji podhvati s kojimi bi se dičiti mogla mnoga pet put veća zemlja. Ako budemo – kao što i hoćemo božjom pomoći – napredovali kano što smo počeli, popet će se naš narod za koje doba do stepena na kojem stoji najizobraženiji narodi evropejski.

Naša braća čameći pod turskim jarmom ili boreći se neprestano za svoj obstanak proti barbarom turskim, nemogu na polju prosvjete jednakim korakom napredovati s nami. A kad jim nastane bolje doba, te ako ikada – o mogućnosti možemo tud govoriti – stupe s nami u zadругu, neće se jamačno moći obraniti od navale sveobće prosvjete. Da tada nenadju domačega izvora, bili bi neodoljivo prinudjeni obazrieti se za tudjinstvom, te iz tudjinstva crpiti snage i sriedstva za novi život, u kojem se samo onaj može održati, tko je dorastao takmacu svojemu. Onaj prirodni zdravi razum nemože se *sám* oprieti živoj sili prosvjete.

Onda će prosvjeta *hrvatska* blagotvornim duhom nadahnuti preporodjenu našu susjednu i srodnu braću, koja za sada tek žive nadajjuć se ljepšoj dobi. Čim bude prosvjećeniji naš narod, tim će ljepši život živjeti i on sam i cijelo Jugoslavenstvo.

Stoga i s gledišta Jugoslavenstva žigošem neprijatelja trojedne kraljevine – zemlje *hrvatske*.

Napoleon Špun-Strižić

Summary

THE VIEWS OF NAPOLEON ŠPUN-STRIŽIĆ ON THE SERBDOM IN SLAVONIA

The author presents here an article written by Napoleon Špun-Strižić, well-known professor of law and Attorney-General, in which he critically reviews the appearance of the Serb national idea in Slavonia. The article has been so far unknown in Croatian historiography. It deals with historical and legal attitudes of the Serbs towards Croatia, the Serb national idea and the question of its conformity with legitimate principles of the state rights, and the Yugoslav idea.

⁸ Olovkom nadopisano na margini: Vidi moje pismo prof. A.(ntunu) Barcu, Brod 15. I. 1948., Dr. Ivan Brlić.